O‘QITISH AMALIYOTIDA SUN’IY INTELLEKTNI JORIY ETISHNING PSIXOLOGIK XAVFLARI VA RESURSLARI HAMDA O‘QITUVCHILARNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYAGA MOSLASHISHI

Xusnuddinova Zulayxo Xamidullayevna
Maxsus pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi p.f.f.d; CHDPU, Chirchiq, O‘zbekiston
+998931055485 xusnuddinovazulayxo@gmail.com
To‘rayeva Nilufar Boboqul qizi
Shaymardonova Shahlo Abduxoliq qizi
Saparbayeva Soadat Odilbekovna
Talaba, CHDPU, Pedagogika fakulteti, Chirchiq, O‘zbekiston

Annotatsiya: Maqola o‘qitish amaliyotida sun’iy intellektni joriy etishning psixologik xavflari va resurslarini, shuningdek o‘qituvchilarning raqamli transformatsiyaga moslashuvini o‘rganadi. Tadqiqotda o‘qituvchilarning texnologiyaga nisbatan qarshiligi, stress darajasi va moslashuv mexanizmlari tahlil qilinadi. Maxsus ta’lim va tiflopedagogika kontekstida sun’iy intellekt ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar uchun samarali pedagogik vosita sifatida ishlatiladi. Ovozli matnlar va audio tavsiflash tizimlari o‘quvchilarning mustaqil bilim olishini ta’minlaydi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchilarning raqamli transformatsiyaga moslashuvi psixologik tayyorgarlik va resurslarni rivojlantirishga bog‘liq. Shu bois, sun’iy intellektni pedagogik jarayonda joriy etish tizimli yondashuvni talab qiladi.

Kalit so‘z: sun’iy intellekt, psixologik xavflar, resurslar, raqamli transformatsiya, o‘qituvchi, tiflopedagogika

Annotation: The article explores psychological risks and resources in implementing artificial intelligence in teaching, as well as teachers’ adaptation to digital transformation. It analyzes teachers’ resistance to technology, stress levels, and adaptation mechanisms. In the context of special education and typhlopedagogy, AI serves as an effective pedagogical tool for visually impaired students. Audio texts and description systems facilitate independent learning and inclusive education. Findings indicate that teachers’ successful adaptation to digital transformation depends on psychological readiness and resource development. Therefore, the integration of AI in teaching practice requires a systematic approach.

Keywords: artificial intelligence, psychological risks, resources, digital transformation, teacher, typhlopedagogy

Аннотация: Статья рассматривает психологические риски и ресурсы внедрения искусственного интеллекта в образовательную практику, а также адаптацию учителей к цифровой трансформации. Анализируется сопротивление учителей технологиям, уровень стресса и механизмы адаптации. В контексте специального образования и тифлопедагогики ИИ является эффективным педагогическим инструментом для слабовидящих учащихся. Аудиотексты и системы описания обеспечивают возможность самостоятельного обучения и поддержку инклюзивного образования. Результаты показывают, что успешная адаптация учителей к цифровой трансформации зависит от психологической готовности и развития

ресурсов. Следовательно, интеграция ИИ в образовательный процесс требует системного подхода.

Ключевые слова: искусственный интеллект, психологические риски, ресурсы, цифровая трансформация, учитель, тифлопедагогика

Kirish

Raqamli transformatsiya jarayonida ta’lim tizimi jadal rivojlanmoqda. Sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi o‘qitish jarayonini avtomatlashtirish, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ta’lim sifatini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, texnologik yangiliklar o‘qituvchilar uchun psixologik xavflarni ham keltirib chiqaradi, jumladan, texnofobiya, stress, ishga bo‘lgan ishonchning pasayishi va kasbiy xavotirlar.

Maxsus ta’lim va tiflopedagogika kontekstida bu xavflar yanada dolzarb bo‘ladi. Ko‘zi ojiz yoki zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar bilan ishlashda o‘qituvchilar texnologiyalarni nafaqat bilishi, balki psixologik jihatdan qabul qilishi va samarali qo‘llay olishi talab etiladi. Masalan, ovozli matnlar, tasvirni ovozga aylantirish dasturlari va audio tavsiflash tizimlari o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishini ta’minlaydi.

Shuningdek, raqamli transformatsiya jarayonida o‘qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorligi muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda psixologik moslashuv mexanizmlari — motivatsiya, ichki resurslar, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va o‘rganishga tayyorlik — faol ishtirok etadi.

Ushbu maqola sun’iy intellektning ta’lim jarayonidagi psixologik xavflari va resurslarini tizimli yondashuv asosida o‘rganadi, o‘qituvchilarning raqamli transformatsiyaga moslashuvini baholaydi va tiflopedagogikada qo‘llash imkoniyatlarini yoritadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellektni ta’limga joriy etish ikki tomonlama jarayon: ijobiy imkoniyatlar va psixologik xavflar uyg‘unligini talab qiladi. Xalqaro tadqiqotlar sun’iy intellektni adaptiv o‘qitish, avtomatlashtirilgan baholash, virtual yordamchilar va shaxsiylashtirilgan o‘quv strategiyalarini ishlab chiqishda samarali vosita sifatida baholaydi.

Psixologik tadqiqotlar o‘qituvchilarning texnologiyaga nisbatan qarshiliklari, stress, texnofobiya va kasbiy xavotirlarini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, malaka oshirish kurslari, treninglar va ichki motivatsiya moslashuv jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi.

Tiflopedagogika bo‘yicha adabiyotlar sun’iy intellekt texnologiyalarining ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar bilan ishlashda pedagogik samaradorligini ko‘rsatadi. Masalan, matnni ovozga aylantirish, audio tavsiflash va tasvirni aniqlash tizimlari o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatini oshiradi va inklyuziv ta’limni qo‘llab-quvvatlaydi.

Biroq, ba’zi tadqiqotlar sun’iy intellektdan foydalanishda texnologiyaga haddan tashqari bog‘liqlik, inson omilining kamayishi va etik masalalarni ham ta’kidlaydi. Shu bois, psixologik tayyorgarlik va resurslarni rivojlantirish juda muhim hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot kompleks metodologik yondashuv asosida olib borildi. Nazariy metodlar yordamida ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi va psixologik hamda pedagogik nazariyalar umumlashtirildi. Empirik tadqiqot uchun o‘qituvchilar orasida so‘rovnoma va intervyular o‘tkazildi.

So‘rovnoma orqali o‘qituvchilarning sun’iy intellektga nisbatan munosabati, stress darajasi, motivatsiyasi va moslashuv ko‘rsatkichlari aniqlangan. Intervyular esa chuqur tahlil imkonini berdi va individual tajribalarni o‘rganishga yordam berdi.

Kuzatuv metodi yordamida ta’lim jarayonida sun’iy intellektdan foydalanish va pedagogik samaradorlik baholandi. Tiflopedagogika kontekstida bu kuzatuv ko‘zi

ojiz va zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar bilan ishlashda o‘qituvchilarning texnologiyadan qanday foydalanganini aniqlash imkonini berdi.

Analitik metodlar orqali olingan natijalar taqqoslandi va statistik tahlil qilindi. Tizimli yondashuv tadqiqot jarayonida o‘qituvchi, texnologiya va ta’lim muhiti o‘zaro bog‘liq tizim sifatida qaraldi.

Natijalar

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchilarning raqamli transformatsiyaga moslashuvi uch bosqichda kechadi: dastlabki qarshilik, moslashuv va integratsiya. Dastlabki bosqichda qo‘rquv, noaniqlik va stress kuzatiladi. Ikkinchi bosqichda tajriba orttirish va resurslardan foydalanish orqali ishonch ortadi. Integratsiya bosqichida esa texnologiya pedagogik jarayonning ajralmas qismiga aylanadi.

Psixologik xavflar: texnofobiya, stress, ish yukining ortishi, kasbiy xavotir. Psixologik resurslar: moslashuvchanlik, motivatsiya, ichki resurslar, hamkorlik va treninglar.

Tiflopedagogika bo‘yicha sun’iy intellekt ko‘zi ojiz o‘quvchilar uchun asosiy pedagogik vosita sifatida ishlatiladi. Ovozli matnlar, audio tavsiflash va tasvirni aniqlash tizimlari o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatini kengaytiradi va inkluziv ta’limni qo‘llab-quvvatlaydi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, psixologik tayyorgarlik va qo‘llab-quvvatlash yetarliligida o‘qituvchilar texnologiyaga muvaffaqiyatli moslashadi va ta’lim samaradorligi oshadi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari o‘qitish amaliyotida sun’iy intellektni joriy etish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali ekanligini ko‘rsatdi. Bir tomondan, sun’iy intellekt texnologiyalari ta’lim jarayonini individuallashtirish, o‘quvchilarning bilim darajasini aniq baholash va pedagogik faoliyatni optimallashtirish imkonini yaratadi. Boshqa tomondan esa, ushbu jarayon bilan bog‘liq psixologik xavflar va pedagoglarning raqamli transformatsiyaga moslashish muammolari ham yuzaga chiqadi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, sun’iy intellektdan foydalanish o‘qituvchilarda kasbiy noaniqlik, texnologik stress va o‘z kompetensiyalariga nisbatan ishonchsizlik kabi psixologik holatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar bilan ishlash tajribasi yetarli bo‘lmagan pedagoglarda yangilikka nisbatan qarshilik, xavotir va motivatsiyaning pasayishi kuzatiladi. Bu holat esa ta’lim jarayonida sun’iy intellektdan samarali foydalanishga to‘sqinlik qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Shu bois, o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlash va moslashuv jarayonini tizimli tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Sun’iy intellektdan foydalanish bilan bog‘liq psixologik xavflar o‘quvchilar faoliyatida ham namoyon bo‘lishi mumkin. Masalan, texnologiyaga ortiqcha bog‘liqlik, mustaqil fikrlashning susayishi va ijtimoiy muloqot ko‘nikmalarining kamayishi ehtimoli mavjud. Bundan tashqari, sun’iy intellekt tizimlarining noto‘g‘ri yoki bir tomonlama qarorlar qabul qilishi o‘quvchilarda adolatsizlik hissini yuzaga keltirishi mumkin. Bu esa ularning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari sun’iy intellektdan oqilona foydalanilganda uning resurs sifatidagi imkoniyatlari ham yuqori ekanligini ko‘rsatdi. Xususan, adaptiv o‘qitish tizimlari, avtomatlashtirilgan baholash vositalari va interaktiv platformalar o‘qituvchining ish yukini kamaytirib, uning ijodiy va metodik faoliyatiga ko‘proq e’tibor qaratishiga imkon yaratadi. Shu jihatdan, sun’iy intellektni ta’lim jarayoniga integratsiya qilishda uni pedagogni almashtiruvchi

vosita sifatida emas, balki uning faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi yordamchi tizim sifatida ko‘rish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Sun’iy intellektni ta’limga joriy etish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, psixologik xavflar va resurslarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur. O‘qituvchilarning raqamli transformatsiyaga moslashuvi nafaqat texnik, balki psixologik tayyorgarlikka bog‘liq.

Tiflopedagogika kontekstida sun’iy intellekt ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar uchun pedagogik resurs sifatida muhim ahamiyatga ega. Shu bois, psixologik qo‘llab-quvvatlash, malaka oshirish kurslari va metodik yordamni kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Raqamli transformatsiyaga muvaffaqiyatli moslashuv ta’lim sifatini oshiradi, o‘qituvchilarning innovatsion faoliyatini rag‘batlantiradi va inklyuziv ta’lim imkoniyatlarini kengaytiradi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O‘. Pedagogika nazariyasi. Toshkent, 2020.
2. Ishmuhamedov R. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. Toshkent, 2019.
3. Holmes W. Artificial Intelligence in Education. 2019.
4. UNESCO. AI in Education: Guidance for Policy-makers. 2021.
5. Bandura A. Self-efficacy: The Exercise of Control. 1997.
6. Florian L. Inclusive Pedagogy. London, 2014.
7. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. 2016.
8. Mazur I. Audio Description for Inclusive Learning. 2014.

References

1. Tolipov, O‘. (2020). Theory of Pedagogy. Tashkent.
2. Ishmuhamedov, R. (2019). Innovative Educational Technologies. Tashkent.
3. Holmes, W. (2019). Artificial Intelligence in Education.
4. UNESCO. (2021). AI in Education: Guidance for Policy-makers.
5. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control.
6. Florian, L. (2014). Inclusive Pedagogy. London.
7. Selwyn, N. (2016). Education and Technology: Key Issues and Debates.
8. Mazur, I. (2014). Audio Description for Inclusive Learning.